

Nr 588.

Av herr **Olsson** i Mora **m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 154, med förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster.*

I proposition nr 154 har Kungl. Maj:t i samband med den djupgående prästvalsreformen förelagt riksdagen en rad mera speciella spörsmål av större eller mindre betydelse. Hit höra frågorna om fullmaktsröstningens begränsning, om vidgad rätt till befrielse från skyldigheten att provpredika, om frågodags- och valförrättningshållande i skilda lokaler och resekostnads- och traktamentsersättning åt valförrättare samt frågorna om tillsättningen av domprostbefattningar och om utvidgad befordringsrätt för vissa i utlandet verksamma präster. Med den höga uppskattning församlingarna sedan gammalt ägna rätten att få se och höra de prästmän, mellan vilka ett val skall träffas, kan möjligen den föreslagna uppmjukningen av skyldigheten till provpredikan diskuteras, i synnerhet om den skulle leda till att predikoproven kunde sägas bliva i avsevärd omfattning fakultativa. Men i stort sett torde de proponerade, mera sekundära reformerna innebära förbättringar, även om det å andra sidan är uppenbart, att deras betydelse icke har den omfattning att någon olycka kan anses hava skett, därest det skulle finnas att den dominerande frågan om lämpligaste vägen att vinna en förbättring av det prästerliga befordringssättet ännu icke är mogen för sin lösning och att en mera sekundär prästvalsreform till följd härav skulle anses böra tills vidare bero.

För att dugande och förtjänta präster icke skola nödgas på grund av mer eller mindre tillfälliga omständigheter gå miste om vederbörlig befordran föreslår Kungl. Maj:t att vid tillsättande av kyrkoherdetjänst församlingens val icke alltid skall hava avgörande betydelse utan att vid vissa, periodiskt återkommande tillfällen tjänstens tillsättande skall ankomma på Konungen, som därvid skall äga utnämna även någon annan än den som vid valet erhållit högsta röstetalet.

Då vi bestämt avvisa detta förslag må till en början erinras därom, att frågan om en reformering av det prästerliga befordringssättet framförts och i första hand drivits av kyrko- och prästmöten. Det är ett prästerligt krav, som endast i ringa mån givit eko inom församlingarna. Prästerna skola icke klandras för att de rikta anmärkningar mot en befordringsordning, vilken de anse såsom orättvis. Men i agitationen för prästerskapets intresse

i denna fråga har församlingarnas intresse många gånger på ett otillbörligt sätt skjutits i bakgrunden. Sällan har det varnats för en byråkratisering av prästernas befordringsväsen med de högst allvarliga konsekvenser, som detta utan tvivel skulle få för församlinglivet. Under alla klagorop kring befordringsojämnheter har det förefallit, som om snart sagt varje prästman skulle efter vissa tjänsteår äga naturrätt till kyrkoherdebefattning, och sällan har det hörts något medgivande, att en präst kan äga både inre kallelse och yttre gåvor utan att därför med respektabla tjänsteår och formella meriter vara lämpad för en kyrkoherdes särskilt ansvarsfulla kall. Ingalunda skall det förnekas, att opinionens vindkast många gånger medfört underkännande av förtjänst och skicklighet, men å andra sidan måste bestämt hävdas, att prästvalen i stort sett äro bättre än sitt rykte. Visserligen finnas prästmän, som med verkligt gedigna egenskaper i övrigt ha en eller annan kanske ganska ytligt liggande svag punkt, som har till följd att de icke kunna göra sig gällande eller att de rent av verka avskräckande vid prov eller flyktig bekantskap, medan den vid närmare bekantskap snart skulle glömmas bort. Men knappast innebär det någon orättvisa att göra gällande, att med de präster, som aldrig vinna befordran genom val, är det nog i de flesta fall något verkligt fel, om också ej objektivt fastställbart. I det långa loppet utjämnas de flesta orättvisorna, och i stort sett har de svenska kyrkoförsamlingarnas urgamla demokratiska rätt att under vissa förutsättningar själva få avgöra sina prästval i hög grad bidragit till att giva den svenska kyrkan en folklig prägel och därigenom hindrat den från att utvecklas i ensidig byråkratisk riktning. Med allt fog ha församlingarna sökt värna sin valrätt, och även under perioder, då denna rätt varit underkastad betydande inskränkningar, ha de i allmänhet med kraft velat hävda sina anspråk på ett vidsträckt inflytande vid de prästerliga befattningarnas tillsättande.

1910 års prästvals lag utvidgade församlingarnas rätt i anslutning till den demokratiska utvecklingen. I samband härmed löstes sådana för prästerskapet angelägna frågor som de om lönerns utjämning, om komministrarnas befrielse från byggnadsskyldigheten och om emeritlöner. När sedermera patronatsrätten upphävdes år 1921, utvidgades åter kyrkostyrelsens möjlighet att befordra förtjänta präster. Efter dessa reformer har även kyrkomötet erkänt, att befordringsväsendets brister nu äro vida mindre kännbara än förut. En ny och genomgående förändring bör icke med sönderbrytande av hävdvunna heliga principer genomföras utan att dess konsekvenser kunna med visshet överblickas.

Kungl. Maj:t har emellertid ansett frågan om en reformering av det prästerliga befordringssättet icke längre böra undanskjutas. Kyrkomötet har sedan år 1920 liksom åtskilliga prästmöten flera gånger anhållit om ändringar i tillsättningsproceduren. Frågan har varit föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, och för den fortsatta beredningen har departementschefen slutligen överlagt med ärkebiskopen och tre av rikets biskopar. Någon

lekmanamedverkan har på detta stadium av beredningen, förvånande nog, icke ansetts erforderlig. Med avvisande av såväl den Ekström-Tofftska och den Leufvén-Rundgrenska linjen som de sakkunnigas förslag har departementschefen framlagt ett i sina huvuddrag av domkapitlen i Linköping och Lund från början framfört förslag att vid tillsättande av kyrkoherdetjänst församlingens val icke alltid skall hava avgörande betydelse utan att vid vissa, periodiskt återkommande tillfällen tjänstens tillsättande i sista hand skall ankomma på Konungen. Var tredje gång en kyrkoherdetjänst är ledig skall den enligt detta förslag tillsättas av Konungen.

Till detta må här anmärkas, att kyrkomötet tre gånger avvisat den s. k. var-tredje-gångslinjen. De sakkunniga ha icke heller velat vara med om att på detta sätt mekaniskt beröva församlingarna deras urgamla, lagfästa valrätt. Av de ganska många riksdagsmän, som åren 1920, 1925 och 1926 tillhört kyrkomötet, har veterligt ingen enda kunnat vinnas för var-tredje-gångslinjen. Svenska stadsförbundet har funnit detta förslag föga tilltalande, och svenska landskommunernas förbund har ställt sig ännu mera avvisande till detsamma. Icke utan fog har var-tredje-gångslinjen blivit kallad det blinda, mekaniska godtyckets linje, vilket för övrigt i viss mån illustreras av att kyrkoherdetjänsterna för förslaget tillämpning skulle genom lottning indelas i tre olika grupper. Denna linje gör slumpen till lagstiftningsprincip i stället för förnuftet och står i den mest uppenbara motsättning till den kommunala självstyrelsens princip. Hur denna princip tidigare uppskattats i samband med prästvalen, må belysas med ett yttrande av andra kammarens förutvarande talman landshövdingen Johan Widén. Vid 1929 års kyrkomöte yttrade denne, att man genom framläggande för riksdagen av ett förslag, som i väsentlig omfattning inkräktar på församlingarnas valrätt, knappast kan ha några utsikter att komma till ett resultat. Och reden vid 1909 års kyrkomöte framhöll Daniel Persson i Tällberg, att kyrkans ställning i samhället och folkets förtroende för kyrkan icke kan stärkas av att församlingarna få välja präst med rätt för Kungl. Maj:t att efteråt slå omkull valet. »Viljen I icke höra folkets röst, då blir den oemotståndliga konsekvensen den, att icke heller folket vill höra Eder röst.»

Frånsett de principiella invändningarna kunna även mycket vägande praktiska anmärkningar riktas mot den av Kungl. Maj:t föreslagna tillsättningsproceduren. Här må endast framhållas att det torde bli ofrånkomligt, att den av Kungl. Maj:t föreslagna gruppindelningen av kyrkoherdetjänsterna måste leda till en sådan gradering av prästvalen, som icke kan vara önskvärd. När tjänsterna tillsätts genom församlingarnas suveräna val, skola de flesta ansökningarna inkomma, isynnerhet från det yngre prästerskapet. Församlingarnas intresse för valen skall säkerligen i regel kulminera vid dessa tillfällen. Men när utnämningrätten efter ett val är lagd i Kungl. Maj:ts hand, skall det visa sig att församlingens intresse icke endast slappas men vändes till den motsats, som betraktar valhandlingen som ett gäckeri.

Många verkligt dugande prästmän skola känna det nedsättande och motbjudande att såsom sökande sälla sig till dem, vilka kanske mindre lita till det förestående valet än till Kungl. Maj:ts utnämning. Den på en slump vilande regel, som mekaniskt bestämmer att en kyrkoherdetjänst skall var tredje gång tillsättas av Konungen, innebär vidare i sina verkningar, att en församling kan suveränt avgöra två på varandra följande kyrkoherdeval, för vilka den av särskilda skäl hyser ett synnerligen minimalt intresse, men vid nästa val nödgas samma församling avstå utnämningrätten till Konungen, även om församlingen vid detta val ådagalagt det allra största intresse för att själv få avgöra den slutliga utgången.

Vad vore naturligare än att man under dessa förhållanden bevarade församlingarna vid deras rätt att under vissa förutsättningar själva avgöra sina prästval? Varje val, som från församlingens sida ådagalagt verkligt intresse och god enighet, borde lämnas oförkränt, men däremot borde utnämningrätten kunna få övergå till Konungen i de fall, där oenigheten varit påfallande stor eller där församlingen genom mycket ringa valdeltagande visat likgiltighet inför ansvaret att bevara avgörandet i egen hand. Dessa synpunkter, som flera gånger vunnit kyrkomötets anslutning, leda till att lösningen av den nu föreliggande frågan borde sökas i en sådan ordning, att utnämningrätten efter förord från vederbörande domkapitel skulle övergå till Konungen, därest ingen av de på förslaget uppförda prästmännen erhållit minst hälften av de vid valet avgivna rösterna eller därest icke en minimikvot av de röstberättigade deltagit i valet. De invändningar, som riktats mot en dylik ordning, äro icke särskilt vägande. Man säger, att det skulle leda till agitation för ökat valdeltagande, men i och för sig kan häri icke ligga något ont. En tendens till ökat valdeltagande skulle väl följa av den nya ordningen, men i väsentlig grad skulle denna motverkas av den begränsade fullmaktsröstningen. Fastställandet av skäligen kvot- eller röstetal och utformningen av de erforderliga valreglerna kan icke vara förenat med alltför stora svårigheter, även om det liksom vid varje gränsdragning givetvis har sina vanskligheter. Om under senare år i genomsnitt omkring 29 procent av de röstberättigade deltagit i kyrkoherdeval, och om röstsiffrorna understigit 20 procent i omkring 27 procent av dessa fall, borde såsom villkor för församlingarnas självbestämningrätt kunna uppställas ett procenttal av 20, möjligen sänkt till en sjättedel av de röstberättigade med hänsyn till den beskurna fullmaktsröstningen och för att möjliggöra att även församlingar med stor utsträckning och bristfälliga samfärdsmedel skola, när de så önska, kunna utan väsentliga svårigheter bevara sin självbestämningrätt.

Kungl. Maj:ts förslag inkräktar i alltför hög grad på denna församlingarnas hävdvunna valrätt, och därför hemställes,

att riksdagen måtte avslå det i Kungl. Maj:ts proposition innefattade förslaget, att kyrkoherdetjänst skall var tredje

gång den är ledig tillsätts av Konungen, samt att riksdagen vid sitt ständpunktstagande till den föreliggande prästvalslagen måtte överväga en skälig förbättring av prästerskaps befodringsmöjligheter efter de linjer, som skisserats i denna motion.

Stockholm den 21 mars 1934.

<i>A. Olsson</i> i Mora.	<i>Vira Eklund.</i>	<i>And. Hilding.</i>
<i>Osc. Werner,</i> Höjen.	<i>P. J. Näslund.</i>	<i>O. E. Sandberg.</i>
<i>Ernst Åqvist.</i>	<i>Gustaf Andersson</i> i Rasjön.	<i>Ant. Wikström.</i>
<i>H. E. Nordström.</i>	<i>Oscar Carlström.</i>	<i>Jones Erik Andersson</i> i Ovanmyra.
<i>P. Persson,</i> Trången.	<i>A. W. Lundén.</i>	<i>Sven Olsson,</i> Rimforsa.
<i>Elof Ljunggren.</i>	<i>M. L. Petersson,</i> Broaryd.	<i>Albin Eriksson,</i> Toftered.
<i>G. Malmqvist.</i>	<i>Gustav Johanson,</i> Hallagården.	
